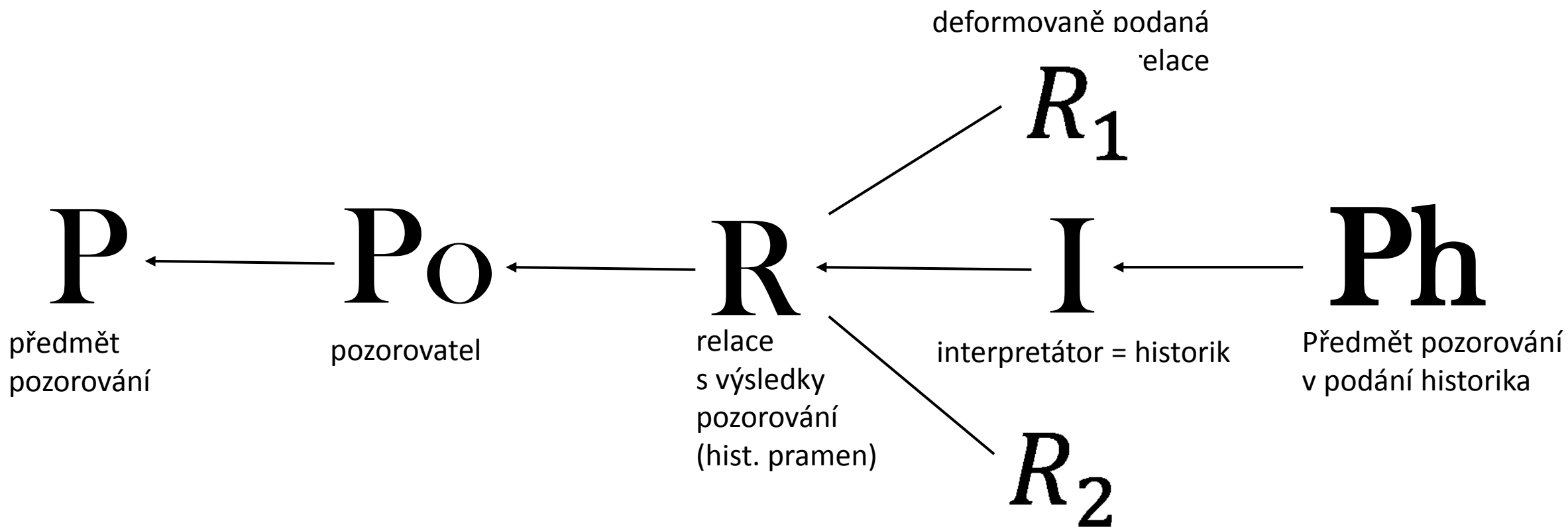

KRITIKA PRAMENŮ

Jiří MIHOLA

- Historik se musí snažit o objektivitu, objasnit okolnosti v době vzniku pramene a jeho schopnost odrážet historická fakta.
- Zjišťuje:
 - 1) PRAVOST, AUTENTIČNOST
 - 2) PRAVDIVOST
- Tato činnost = historická KRITIKA
- Dělí se na:
 - VNĚJŠÍ
 - VNITŘNÍ

VNĚJŠÍ KRITIKA

- 1.úkol: otázka zjištění okolnosti vzniku pramene a jakou funkci měl tento pramen sehrát v dějinném vývoji
- 2.zjištění autentičnosti – jestli se skutečně jedná o to, za co je to pokládáno
- Někdy může dojít k mýlce
- A) z neznalosti zpracovatele
- B) vzhledem k vědomému falzu

Hledisko autentičnosti pramene

- 3 TYPY
- A) autentické – jsou tím, za co jsou pokládány
- B) falza, padělky – z různých důvodů – pro nějakou výhodu, senzaci, snaha proslavit národní historii apod. (Královédvorský, Zelenohorský, rukopis, Bočkova falza v Codex diplomaticus
- C) zpadělané – částečně pozměněné – do původně autentického pramene byly vloženy jen určité části (vsuvky = interpolace), původní text vydřen, vymazán (razura).
- V moderních pramenech zřídka, spíše dochází k vypuštění celých pasáží, odstavců apod.

Ke správné vnější kritice je třeba dále znát:

- DOBU VZNIKU PRAMENE (písemné jsou většinou datovány, u hmotných odhad, srovnání, rozbor – např. uhlíkové metody, dendrochronologická, metoda pylových zrn, dále filologický rozbor, místní názvy, psací látka, chem. Skladba inkoustu aj.
- Pramen, u něhož neznáme dobu vzniku, má jen malý význam. Někdy dospějeme k výroku, že pramen vznikl po určité době, události, bez upřesnění = DATOVÁNÍ POST QUEM.
- Jindy stanovíme rok nebo událost, po němž je vznik pramene vyloučen = datování ANTE QUEM.

- Otázka místa vzniku pramene – často vznikl tam, kde byl objeven, ale mohl být také importován odjinud, někdy – z nejrůznějších důvodů – místo vzniku uvedeno špatně záměrně, vědomě – z nejrůznějších důvodů. V novějších dobách nápomoc – např. poštovní razítka
- Zjišťování autorství – jeden z nejdůležitějších kroků. Někdy narážíme na problém anonymních pramenů, zašifrovanosti...Když známe tvůrce pramene, máme lepší představu o objektivitě – zjistíme-li náboženské přesvědčení, politickou příslušnost, sociální situaci. Přínosem může být i rozbor písma – grafologie.
- Filiace pramenů – větvení, zjištění závislosti, odvozenosti či neodvozenosti pramene. Dáváme přednost původnějším, většinou spolehlivějším pramenům. U pamětníků – upřednostňovat tzv. podání z první ruky.
- Zjišťování chyb způsobených autorem nebo editory – jedná se o chybná data, zkomoleniny, špatný přepis jmen – způsobeno nepozorností nebo špatným čtením originálu, nejlépe srovnávat přímo s originálem.

VNITŘNÍ KRITIKA

- následuje po vnější, ta zjistila, že pramen je pravý! Nyní je třeba zjistit, jaké informace nám pramen podává a jak jsou pravdivé.
- **Otázky:**
 - Do jaké míry mohl pramen znát pravdu
 - Jak chtěl či nechtěl pravdu vypovídat
- málokterý pramen je pouze věrohodný, či nevěrohodný
- Musíme tedy zjišťovat – okruh a míru kompetence pramenů
- Jak je vědecky možné pramenu porozumět „o jeho čitelnosti“
- Vědeckou hodnotu pramenů ovlivňuje celá řada dalších činitelů.

- **Společenské faktory** - záleží kým (Sociální postavení) byl autor, odkud pocházel, jaká byla: politická, hospodářská, náboženská situace
-
- **Individuální faktory** – rozpětí mezi událostmi a vznikem pramene – čím větší vzdálenost, tím větší možnost zkreslení.
- Někdy se nejedná o časovou, ale teritoriální vzdálenost. Ale ani bezprostřední účast nezaručuje pravdivost vzpomínky.
-
- **Psychologické** – hodnověrnost pramene je totiž závislá na IQ autora, schopnosti kritiky, pozornosti a paměti, úrovni vzdělání.

INTERPRETACE A SYNTÉZA

- výklad, osvětlení zpráv, které získal historik o předmětu během bádání – cílem je zachycení a pochopení všechno, co nám může pramen o své době vypovědět.
- Interpretace hmotných a obrazových pramenů je úzce spojena s kritikou – je třeba především vyjasnit místo a funkci v jejich době (hl. kunshistorici či archeologové)
- těžiště hist. práce – interpretace písem. pramenů – několik fází
- přesné přečtení (k tomu zapotřebí dobrá znalost dobového písma, též zkratky, znaménka – nejen latinka, ale hlaholice a cyrilice
- Švabach – v něm knižní písma, kurent- psané písmo – v některých dokumentech-kombinace
- u tištěných textů – opět různá písma, vazba, mnohočetnost zkratek atd.!
- filologická interpretace – správně chápat a vysvětlovat smysl slov – zabývá se tím SÉMANTIKA – věda o významu slov a jejich změnách
- význam slov se posouvá, jiný význam ve středověku a starověku

- **Základní pomůcky pro interpretaci:**

- Jazykové slovníky, encyklopedie (cizojazyčné)
- pro staročeštinu – Slovníček staré češtiny Fr. Šimka
- dále zvláštní slovníky pro ETYMOLOGII – vznik a vývoj českých slov
- Slovník spisovného jazyka českého
- Slovníky cizích slov
- Slovenský slovník – u odborných textů nutnost!
- Latinsko-český, maďarský, ruský, anglický
- Geografický slovník
- Seznamy měst a obcí – jejich starší názvy
- Různé statistiky

- Sedláček: Místopisný slovník historický království českého.
- Profous: Místní jména v Čechách
- L. Hosák: Historický místopis země Moravskoslezské
- Vlastivěda Moravská – 65 svazků 1897-1940
- jednotlivé soudní adresy – z hlediska zeměpis., přírodopisného, historického
- historické atlasy – českých dějin, světových dějin
- 1965 – Československý vojenský atlas
- Časové údaje – nejlépe
- G. Fridrich – Rukověť křesťanské chronologie
- dále dějiny v KOSTCE – Dorazil
- ABC svět. dějin. apod.